ڕێنووسی زمانی کوردی

KURDISH DICTATION

زانستپەروەرانی کورد

www.ZKURD.org

ناوەڕۆک

بەشی سێیەم، کێشە جۆربەجۆرەکان

بەشی چوارەم، بەراوردکاری

❊ ❊

پێشەکی

"ڕێنووس" (املاء | dictation)، بەپێی یاسا و ڕێسای زمانەوانی، فێرمان دەکات کە وشەیەک بە چەند شێوەی جۆربەجۆر نەنووسین. ئاخۆ ڕاسترین وشە لەم پۆلانەی خوارەوە کامانەن؟:

- (کار تێ کردن، کار تێکردن، کارتێکردن). (کاری تێ کرد، کاری تێکرد، کاریتێکرد).
- (دەست لێدان، دەست لێ دان، دەستلێدان). (دەستی لێ دا، دەستی لێدا، دەستیلێدا).
- (نان کردن، نانکردن). (نانی کرد، نانیکرد).
- (ماڵ وێران کردن، ماڵوێران کردن، ماڵوێرانکردن، ماڵ وێرانکردن).
- (نیە، نی یە، نییە، نییە).

لەم وتارەدا، هەوڵ دەدرێت بەگوێرەی بڕیارەکانی "کۆڕی زانیاریی کوردستان" و، بە لەبەرچاوگرتنی زانستی کۆمپیوتەر و، بە بەراوردکاری لەگەڵ زمانە زیندووە ئەورووپییەکاندا، کۆمەڵێ یاسا و ڕێسا ڕوون دەکرێنەوە، تا لە ڕێنووسێکی بێهەڵە نزیکتر بینەوە.

❊ ❊

ئەلفبێ

ژمارەی پیتەکانی ئەلفبێی کوردی (٣٤) دانەن و بریتین لە:

ئـ - ا - ب - پ - ت - ج - چ - ح - خ - د - ر - ڕ - ز - ژ - س - ش - ع - غ - ف - ڤ - ق - ک - گ - ل - ڵ - م - ن - و - ۆ - وو - ھ - ە - ی - ێ.

❊ ❊

بزوێنەكان

بزوێن بەو دەنگانە دەوترێن كە لە كاتی بێژە (تلفظ)یاندا، دەم و زار تۆزێ زیاتر دەكرێنەوە و زیاتر دەكێشرێن. بزوێنەكان جووڵە و بزواندن دەخەنە ناو وشەوە.

بزوێنەكان لەڕاستیدا (٨) دەنگن، بەڵام بە ئەلفبێی سۆرانی (عەرەبی) تەنها (٧) دەنگیان نیگار و پیتیان بۆ دانراوە و دەنووسرێن و بریتین لە:
(ا - و - ۆ - وو - ە - ی - ێ).

یاسا: (هەر وشەیەكی كوردی لانی كەم یەك بزوێنی تێدا بەكار دەچێت.):

- (ناو naw) - (كورد Kurd) - (كۆمار komar) - (سوور sûr) - (بەرد berd) - (كوردی kurdî) - (سێ sê) - (زانستپەروەر zanistperwer).

❊ ❊

بزرۆكە (i)

هەندێ وشەی كوردی هەن كە لە ڕواڵەتدا بزوێنیان تێدا نابینرێ وەكوو: (بردن، من، ژن، چل، مردن، بزن، خستن)، بەڵام لەڕاستیدا دەنگی بزوێنیان تێدایە. ئەو بزوێنە لە ئەلفبێی كوردیی لاتینیدا بە پیتی (i) دیاری كراوە، بەڵام لە ئەلفبێی عەرەبیدا هیچ پیتێكی بۆ دانەنراوە، دیار نییە و بزر بووە، بۆیە ناوی نراوە: (بزرۆكە). نموونە:

(بردن birdin)، (من min)، (ژن jin)، (چل çil)، (مردن mirdin)، (بزن bizin) و (خستن xistin).

وشەی "مشك" لە ناوچە جۆربەجۆرەكانی كوردستاندا بە دوو شێوازی (mişk) و (mişik) بێژە دەكرێت، بەڵام لە ئەلفبێی عەرەبیدا هەر بە یەك شێواز دەنووسرێت: "مشك".

كەوا بێت (٨)ـەمین دەنگی بزوێنی كوردی بە ئەلفبێی عەرەبی نانووسرێت و، "بزرۆكە"یە. (i).

❊ ❊

ئەلفبێی کوردی بە لاتینی

لاتان سەیر نەبێ ئەگەر بڵێین بۆ ئەوەی لە ئەلفبێی کوردی کە بە پیتی عەرەبی دەنووسرێ، باشتر تێ بگەن، زۆر گرنگە ئەلفبێی کوردیی لاتینی بناسن. ئەم ئەلفبێیە بریتییە لە:

A - B - C - Ç - D - E - Ê - F - G - H - I - Î - J - K - L - M - N - O - P - Q - R - S - Ş - T - U - Û - V - W - X - Y - Z.

بزوێنەکانی بریتین لە (٨) دەنگ و هەر هەشتەکەیان دەنووسرێنەوە: (**E - Ê - I - Î - O - U - Û - A**).

پاشکۆ: لە ناوەڕاست و کۆتایی وشەدا: (ڕ = **rr**) و (ڵ = **ll**).

(پەڕۆ = **perro**)، (کەڕ = **kerr**) یان (کەڵک = **kellk**)، (ساڵ = **sall**).

پێویست ناکات لە سەرەتای وشە بە ئەلفبێی لاتینی، بۆ نووسینی (ڕ) کەڵک لە (**rr**) وەرگرین، چونکوو زۆر ناشیرین دێتە پێش چاو، بۆیە هەر (**r**) بەسە. وەکوو: (ڕاز = **raz**)، (ڕێگا = **rêga**)، (ڕۆژ = **roj**). بەڵام زۆر گرنگە لە سۆرانیدا هەموو پیتێکی سەرەتای وشە کە بە (ر) دەست پێ دەکات بە (ڕ) بنووسرێن. نموونە: ڕێز، ڕەش، ڕزگار.

❊ ❊

پیتەیارمەتیدەر

یاسا: (لە زمانی کوردیدا دوو بزوێن بەدوای یەکتردا نانووسرێن.):

بۆ نموونە، (یار) بە لاتینی وا نانووسرێت: (**îar**) یان (**iar**).

هەروەها (وان) وا نانووسرێت: (**uan**) یان (**ûan**) یان (**oan**).

بۆ ئەوەی دوو بزوێنەکە بەدوای یەکتردا نەنووسین، کەڵک لە پیتێکی نەبزوێن وەردەگرین کە یارمەتی دەدات دوو بزوێن پێکەوە نەنووسرێن. بەو پیتانە دەوترێن: "پیتەیارمەتیدەر"، کە بریتین لە (ی **y**) و (و **w**). بەمجۆرە نموونەکانی سەرەوە ئاوا دەنووسرێن:

(یار **yar**).

(وان **Wan**).

(پیتەیارمەتیدەر) لە ئەلفبێی لاتینیدا بە پیتی (y) و (w) دیاری کراون. لە ئەلفبێی عەرەبیدا (ی) و (و)یان بۆ بەکار دەچێت: (ی y)، (و w)، هەر چەند بۆ بزوێنەکانی (î و u)ش بەکار دەچن.

❊ ❊

هەم بزوێن و هەم نەبزوێن

لە ئەلفبێی عەرەبیدا پیتێکی تایبەت نییە کە "پیتەیارمەتیدەر"ەکانی (y) و (w)یان پێ بنووسرێتەوە. بۆ ئەو مەبەستە هەر کەڵک لە پیتەکانی (ی) و (و) وەردەگیرێ کە بۆ بزوێنەکانی (î) و (u)ش بەکار دەچن، واتە (ی) و (و) هەم بزوێنن و هەمیش نەبزوێن:

(ی y)، (و w)، (ی î)، (و u).

بزوێن: (ی î)، (سلێمانی Silêmanî). (تیر= tîr).
نەبزوێن: (ی y)، (کەی key). (بەیت = beyt).

بزوێن: (و u)، (کول kul).
نەبزوێن: (و w)، (خەوتن xewtin).

جیاکردنەوەی بزوێن و نەبزوێن لە ئەلفبێی لاتیندا زۆر ئاسانە، چونکوو هەر دەنگێک پیتی تایبەتمەندی خۆی بۆ دانراوە. لە ئەلفبێی عەرەبیدا چونکوو بزوێن و نەبزوێن پیتەکانیان جیا نەکراونەتەوە، تۆزێ زەحمەتە لێک جیا کرێنەوە، بەڵام ئەگەر پێش یان پاش ئەوان پیتێکی بزوێن هەبێت ئەوە ئەوان دەبنە نەبزوێن: (شایان şayan)، (مەی mey)، (یانە yane)، (کەوان kewan)، (شەو şew)، (ورد wird).

❊ ❊

هەمزە (ء)

هەمزە، لە زمانی عەرەبی و فارسیدا، لە چەند شوێنێکی جۆربەجۆر بەکار دەچێت، وەکوو: (أ إ لأ لإ ؤ ء ئ)، بەڵام لە زمانی کوردیدا تەنیا شێوازی (ئـ) بەکار دەبرێت، ئەویش بە مەبەستی ئەوەی نەهێڵێ دوو بزوێن بەدوای یەکدا بنووسرێن.

هەندێ لە زمانزانان هەمزە بە بزوێن دادەنێن و، لای هەندێکیش بە نەبزوێن دەناسرێت، بەڵام لەڕاستیدا کورد، هەمزەی بە شێوازی (ئـ) بەکار هێنا و بڕیاری دا وەکوو (نەبزوێن)ێک چاوی لێ بکات، بۆ ئەوەی نەهێڵێ دوو بزوێن بەدوای یەکدا، یان هەندێ بزوێن لە سەرەتای وشەدا بنووسرێن، نموونە:

ناازاد = نائازاد

او = ئاو

ەو = ئەو

ۆخەی = ئۆخەی

ورووپا = ئورووپا

ێجگار = ئێجگار

❊ ❊

قرتاندنی (ئـ)

هەندێ جار ڕوو دەدات کە وشەیەک وا بە پیتێکی نەبزوێن کۆتایی هاتووە، وەکوو: (شەو şew)، لەگەڵ وشەیەک کە بە (ئـ) دەستی پێ کردووە، وەکوو (ئاهەنگ aheng)، پێکەوە کۆ دەبنەوە و وشەیکی نوێ پێک دەهێنن کە واتایەکی نوێتری هەیە وەکوو:

شەو + ئاهەنگ = شەوئاهەنگ. لێرەدا پێویست ناکات (ئـ) بمێنێتەوە و دەتوانین بیقرتێنین، چونکوو پیتی پێش ئەو بزوێن نییە تا کێشە بێت. دەنووسین: (شەواهەنگ). هەروەها:

کارئاسانی دەبێتە: کاراسانی.

ماڵئاوایی = ماڵاوایی.

بانئەفشار = بانەفشار (ناوی گەرەکێکە لە شاری قەسری شیرین لە پارێزگای کرماشان).
کارئەندامزانی = کارەندامزانی (physiology).
تووڵئامراز = تووڵامراز (toolbar). (تووڵ، شیش = bar)، (ئامراز، کەرەستە = tool).

هەروەها:

کەمەندام، چاوەسمەر، چاوەستێرە، گوڵەندام، گوڵەستێرە، شێرەندام، خاکەناز.

❊ ❊

کێشەی بزوێنی (وو)

(وو û) دەنگێکی بزوێنە و هەرگیز نابێ لە سەرەتای وشەدا بنووسرێت. زۆر هەڵەیە بنووسی: (ووشە ûşe، وورچ ûrç، وون ûn، ووس ûs و هتد)، بەڵکوو دەبێ بە (و w)ی نەبزوێن بنووسرێت، چونکوو دوای ئەو پیتە، بزرۆکە هەیە، کەوا بێت دوو بزوێن پێکەوە نانووسرێن و دەبێ وا بنووسرێن: (وشە wişe، ورچ wirç، ون win، وس wis و هتد).

بەڵام لە ناوەڕاست و کۆتاییدا دەنووسرێ: (سوور sûr)، (نوور nûr)، (چوو çû)، (توو tû).

زۆر کەس بە هەڵە دەنووسن: "کەرکوک، مەحمود، حوکومەت و هتد". کە ڕاستییەکەی ئاوایە: کەرکووک، مەحموود، حوکوومەت و هتد".

❊ ❊

کێشەی بزوێنی (ە e)

(ە e) سەرەڕای ئەوەی کە دەنگێکی بزوێنە، کردار (فعل verb)ێکیشە کە لە "سێیەم کەسی تاک"دا، واتای (is)ی ئینگلیزی دەدات: (It is could = هەوا ساردە).
لە ئەلفبێی لاتیندا، کرداری (ە e) بەجیا دەنووسرێت: (Hewa sard e)، بەڵام لە ئەلفبێی عەرەبیدا، دەلکێت بە وشەکەی پێشیەوە: (هەوا ساردە). نموونەی تر: برامە، هاوڕێمە، کوڕە، کچە، پێنووسە، دەستە، ڕێزمانە، کوردە، بەردە.

✻ ✻

کێشەی (یە)

جاری وایە وشەکەی پێش (ە) بە پیتێکی بزوێن (ا ـ و ـ ۆ ـ وو ـ ە ـ ی ـ ێ)،کۆتاییی هاتووە، وەکوو: (مامۆستا)، ئەو کاتە ئیتر لە جیاتیی (ە) دەنووسین (یە): (مامۆستایە mamosta ye).

تێبینی: کرداری (یە)ش هەر وەکوو (ە) دەبێ بلکێنرێ بە وشەکەی پێشیەوە: (مامۆستایە)، نەک (مامۆستا یە).

تەنانەت ئەگەر وشەکە بە (یی)ش کۆتاییی هات هەر پێکەوە دەنووسێنرێت: هەروەها:

(سپییە)، نەک (سپیە، سپی‌یە، سپی یە).

(چییە)، نەک (چیە، چی‌یە، چی یە).

(نییە)، نەک (نیە، نی‌یە، نی یە).

(کوردییە)، نەک (کوردی‌یە، کوردی یە).

(سنەییە)، نەک (سنەیی یە، سنەیە).

✻ ✻

کێشەی (ی)

سەیری ئەم وشانە بکەن: (مەی mey)، (بی bî).

لەو دوو نموونەیەدا، (ی y) نەبزوێنە و دەنگێکی کورتە، بەڵام (ی î) بزوێنە و دەنگێکی درێژە، گەر سەرنج بدەن دەبینن کە لە ئەلفبێی عەرەبیدا، هەر دوو شێوەکەی (ی) وەکوو یەکن: (ی)، بەڵام لە لاتینیدا دوو جۆرن (y) و (î). واتە لە ئەلفبێی عەرەبیدا جیاکردنەوەی بزوێن و نەبزوێنی (ی) تۆزێ وردبوونەوەی دەوێ، بەڵام لە لاتینیدا، دوو شێوازی جۆربەجۆرن و بەو جۆرە جیاکردنەوەی بزوێن لە نەبزوێن زۆر ساناترە.

یاسا: (دوو دەنگی بزوێن بەدوای یەکتردا نابێ بنووسرێن).

سەیری ئەم وشەیە بکەن: (کوردی kurdî) + (ەکان ekan) = (کوردیەکان kurdîekan).

ئایا لەو نووسینەدا هەڵەیەکی گەورەمان نەکردووە؟ با، ئەویش ئەوەیە کە دوو بزوێنمان پێکەوە نووسیوە: (یە îe). چار؟ دەبێ کەڵک لە پیتەیارمەتیدەر وەرگرین و بنووسین: (کوردییەکان kurdîyekan).
لە ئەلفبێی عەرەبیدا (ییـ) وەکوو یەکن، بەڵام لەڕاستیدا یەکەمیان بزوێنە و دووەمیان نەبزوێنە. ئەگەر سەیری لاتینییەکەی بکەین باشتر بۆمان ڕوونە: (îy). بۆیە گەر بزانین بە لاتینی چۆن دەنووسرێن، زۆر بەئاسانی لێک جیا دەکرێنەوە.

❉ ❉

کێشەی بزوێنی (یی î)

(یی î) دەنگێکی درێژە و بەداخەوە لە ئەلفبێی عەرەبیدا هیچ پیتێکی جیاوازی بۆ دانەنراوە. هەندێ لە نووسەران بۆ بزوێنی (î) هەموو کاتێ کەڵکیان لە (یی) وەردەگرت، تەنانەت لە ناوەڕاست و کۆتاییی وشەشدا و وا دەیاننوسی:

(تییر tîr)، (سییر sîr)، (چییمەن çîmen)، (کوردیی kurdî)، (سیی sî)، (سلێمانیی Silêmanî)، (کفریی Kifrî).
بەڵام چونکوو ناشیرین بوو، لە ناو نووسەر و خوێنەری کورددا جێی نەگرت و بەناچاری هەر یەک (ی) بۆی بەکار هێنرا: (تیر tîr)، (سیر sîr)، (چیمەن çîmen)، (کوردی kurdî)، (سی sî)، (سلێمانی Silêmanî)، (کفری Kifrî).

بەکارهێنانی (یی): لەم شوێنانەدا کەڵک لە (یی yî) وەردەگیرێ:

(ڕەشایی reşayî)، (بەرایی berayî)، (دوایی diwayî)، (کۆتایی kotayî)، (پانایی panayî)، (شێنەیی şêneyî)، (سنەیی Sineyî)، (هەڵەبجەیی Hellebceyî)، (ڕانیەیی Ranyeyî)، (ورمێیی Wirmêyî) و (تەنیایی tenyayî).

❉ ❉

(ی)ی پێوەندی

(ی)ی پێوەندی ئەو دەنگی (ی)یەیە کە دەکەوێتە نێوان دوو ناو، یان ناوێک و ئاوەڵناوێکەوە: مامۆستای قوتابخانە. کچی شۆخ.

کێشەکە لەوەدایە کاتێ وشەیەک خۆی بە (ی) کۆتاییی بێت، وەکوو: (کوردی، ئیسلامی، کرماشانی، سنەیی، کۆیەیی)، هەندێ کەس ئیتر (ی)ی پێوەندییەکەیان لەبیر دەچێ بینووسن، کە هەڵەیەکی گەورەیە. بۆ نموونە لەباتیی "یەکێتی نیشتمانی کوردستان" دەبێ بنووسرێت: "یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان".

دەبێ وردبین بین و نەهێڵین (ی)ی پێوەندی بقرتێنرێت، لەم نموونانەی خوارەوەدا (ی)ی پێوەندی ڕەچاو کراون:

داری سەوز، قوتابخانەی سەرەتاییی کچان، کۆماری ئیسلامیی ئێران، کرماشانیی دڵسۆز، پەپوولەی خۆشەویستیی من، کۆیەییی هونەرمەند، زاراوەی هەورامیی کۆن.

❊ ❊

(ی)ی سێیەم کەسی تاک

هەندێ لە جێناوە لکاوەکان بریتین لە:

...م	...مان
...ت	...تان
...ی	...یان

وەکوو:

خواردم	خواردمان
خوارت	خواردتان
خواردی	خواردیان

جێناوی لکاوی سێیەم کەسی تاک (ی)یە. لە کاتی گەردانکردنی ئەو دۆخەدا، ئەگەر "بنە"ی کردارەکە خۆی بە (ی) کۆتایی هات، (ی)ی جێناوی لکاو لەبیر مەکەن، نموونە:

پرسیم پرسیمان
پرسیت پرسیتان
پرسیی پرسییان

دەبێ وا بنووسرێن: من پرسیم، تۆ پرسیت، ئەو پرسیی. (نەک ئەو پرسی).

نموونەی تر:

(دزین، بڕین، کڕین، گۆڕین، نووسین)، کە لە سێیەم کەسی تاکدا دەبنە (ئەو دزیی، ئەو بڕیی، ئەو کڕیی، ئەو گۆڕیی، ئەو نووسیی).

❇ ❇

کێشەی پیتی (ڕ)

"ڕ" دەنگێکی گڕە کە لە سەرەتا و ناوەڕاست و کۆتایی وشەدا دێت:

- ڕاز، هەڕا، مەڕ.

تێبینی: نابێ (ڕ)ی گڕ لەگەڵ (ر)ی سادە تێکەڵ بکرێت.

یاسا: (هەموو دەنگێکی (ڕ) لە سەرەتای وشەدا گڕە و دەبێ بە (ڕ)ی گڕ بنووسرێت، نەک بە (ر)ی سادە).

هەندێ کەس لە سەرەتادا بەشێوەی (ر) دەینووسن و هێماکەی بۆ دانانێن. (ر) دەنگێکی سادەیە و زۆر جیاوازە لە (ڕ). لە سەرەتای وشەدا هەموو دەنگی (ڕ)ی زمانی کوردی، گڕە، دەبێ هەموو کاتێ بە هێماکەیەوە بنووسرێت. نابێ بوترێت: "ئێمە دەزانین هەموو دەنگێکی سەرەتا گڕە، کەوا بێت با بە (ر) بنووسرێت و خۆمان تێی دەگەین کە گڕە."

تەنانەت لەناو تەختەکلیلی کوردیشدا دوگمەیەک بۆ (ڕ) دیاری کراوە، زۆر سەیرە بێین دوگمەیەکی تر لەباتیی ئەو دوگمەیە بەکار بهێنین کە دەنگێکی ترە!

ڕاست، ڕێگا، ڕۆخ، ڕژد، ڕەنج، ڕزگار، ڕەش، ڕەنگ، ڕۆڵە.

کێشەی پێشگرەکانی (هەڵ، دا، ڕا، وەر، دەر)

ئەم پێشگرانە کاتێ دەچنە سەر چاوگ یان فرمان یان هەر شێوازێکی تر، پێیانەوە دەلکێن بەمەرجێ جێناوی لکاو نەکەوتبێتە نێوان پێشگر و وشەکەی دواى خۆی. وەک:

چاوگ:

هەڵ: هەڵکردن، هەڵگرتن، هەڵکورمان، هەڵکێشان، هەڵبڕین، هەڵخستن.

دا: دابڕان، داخستن، داڕمان، داگرتن، داکردن، دابەزین، داخورپان.

ڕا: ڕاگرتن، ڕاکێشان، ڕاپەڕین، ڕاخستن، ڕاگوێزان، ڕاگواستن.

وەر: وەرگرتن، وەرسووڕان، وەرگەڕان.

دەر: دەرکردن، دەرهێنان، دەربڕین، دەرخستن، دەرپەڕاندن.

فرمان:

هەڵ: هەڵگرە، هەڵخە، هەڵمەخە، هەڵکشێ.

دا: دانێ، دامەبڕە، دابەزێنە. داگرە.

ڕا: ڕاکێشە، ڕاپەڕێنە، ڕامەپەڕێنە. ڕاگرە.

وەر: وەرگرە، وەرسووڕێنە، وەرگەڕێ، وەرچەرخێ.

دەر: دەربێنە، دەرخە، دەرکە، دەرچۆ.

دۆخی تر:

هەڵکشاو، هەڵخراو، هەڵنەکشاو، هەڵخزێنراو. دانراو، داسەپاو، دابڕاو. ڕاپەڕێنراو، ڕاپەڕیو، ڕاگوێزراو، ڕاکشاو.
وەرگیراو، وەرگرتوو، وەرگرتە، وەرسووڕاو، وەرگێڕاو. دەرهێنراو، دەرخراو، دەرکراو، دەرچوو.

پێشگر و جێناوی لکاو

ئەگەر جێناوی لکاو (...م، ...ت، ...ی، ...مان، ...تان، ...یان) کەوتە نێوان پێشگر و فرمانەکەی دواى خۆی ئەوا بەجیا دەنووسرێن و جێناوەکە بە پێشگرەوە دەلکێنرێ:

هەڵ: هەڵم گرن، هەڵت گرن، هەڵیان کێشن، هەڵمان مەواسن، هەڵتان برن.
دا: دامان نەنایە، دایان خەن، دای برە.
ڕا: ڕایان دەگرن، ڕام کێشە، ڕاتان پەڕێنن، ڕاشیان پەڕێنن.
وەر: وەرمان گرتایە، وەری نەگری، وەریان سووڕێنە، وەرمان گەڕێنە.
دەر: دەریان پەڕاندین، دەری خە.

❊ ❊

گیروگرفتی فرمانی لێکدراو (فعل مرکب compound verb)

فرمانی لێکدراو بەو فرمانانە دەوترێن کە لە دوو یان چەند وشە پێک هاتوون. وەک: (ڕێک + کەوتن = ڕێککەوتن)، (پێک + هێنان = پێکهێنان).

ئەم فرمانانە ئەگەر لە دۆخی چاوگدا بن پێکەوە دەنووسرێن، وەک: ڕێکخستن، شەڕکردن، کۆڵنەدان، خەباتکردن، تاڵانکردن، تێکدان، سەربڕین.

ئەگەر لە دۆخە جۆربەجۆرەکانی فرمان (ئێستە، ڕابردووی سادە، ڕابردووی گێڕاوەیی، ڕابردووی دوور) بەکار ببرێن بەجیا دەنووسرێن:

ئێستە: ڕێک دەخەم ـ ڕێک دەخەی ـ ڕێک دەخات ـ ڕێک دەخەین ـ ڕێک دەخەن ـ ڕێک دەخەن.

ڕابردووی سادە: ڕێکم خست، ڕێکت خست ـ ڕێکی خست ـ ڕێکمان خست ـ ڕێکتان خست ـ ڕێکیان خست.

ڕابردووی گێڕاوەیی: ڕێکم خستووە ـ ڕێکت خستووە ـ ڕێکی خستووە ـ ڕێکمان خستووە ـ ڕێکتان خستووە ـ ڕێکیان خستووە.

ڕابردووی دوور: ڕێکم خستبوو ـ ڕێکت خستبوو ـ ڕێکی خستبوو ـ ڕێکمان خستبوو ـ ڕێکتان خستبوو ـ ڕێکیان خستبوو.

ئەگەر لە دۆخەکانی تردا بن هەروەکوو دۆخی چاوگ پێکەوە دەنووسرێن: پێکهاتن، پێکهاتوو، پێکهاتە، پێکهێنراو. سەرکەوتن، سەرکەوتوو.

نموونەی تری گەردان (تصريف)ی فرمان (فعل):

فرمان (فعل) لە دۆخی چاوگ (مصدر)دا پێکەوە دەنووسرێت: ڕوونکردنەوە. بەڵام لە دۆخەکانی تردا جیا دەکرێنەوە:

تاک، دۆخی ئێستە: ڕوونی دەکەمەوە، ڕوونی دەکەیتەوە، ڕوونی دەکاتەوە.
کۆ، دۆخی ئێستە: ڕوونی دەکەینەوە، ڕوونی دەکەنەوە، ڕوونی دەکەنەوە.
تاک، ڕابردووی سادە: ڕوونم کردەوە، ڕوونت کردەوە، ڕوونی کردەوە.
کۆ، ڕابردووی سادە: ڕوونمان کردەوە، ڕوونتان کردەوە، ڕوونیان کردەوە.
تاک، ڕابردووی گێڕاوەیی (نقلی): ڕوونم کردبووەوە، ڕوونت کردبووەوە، ڕوونی کردبووەوە.
کۆ، ڕابردووی گێڕاوەیی: ڕوونمان کردبووەوە، ڕوونتان کردبووەوە، ڕوونیان کردبووەوە.
تاک، ڕابردووی دوور: ڕوونم کردبوو، ڕوونت کردبوو، ڕوونی کردبوو.
کۆ، ڕابردووی دوور: ڕوونمان کردبوو، ڕوونتان کردبوو، ڕوونیان کردبوو.

❊ ❊

کێشەی (و)ی پێوەندی (بەیەکەوەبەستن)

پیتی (و and) وشەیەکی سەربەخۆیە و دەبێ سەربەخۆ هەڵسوکەوتی لەگەڵدا بکرێ و نەلکێندرێ بە وشەکانی پێش و پاشی خۆی.
بۆ نموونە دەبێ بنووسرێ:

(من و تۆ) نەک (منو تۆ) یان نەک (منو تۆ).
(سەر و ماڵ) نەک (سەرو ماڵ) یان نەک (سەروو ماڵ).
(هیوا و ئاوات) نەک (هیواو ئاوات).

سەرنج: نموونەکانی سەرەوە هەر کامەیان سێ وشەی جیاوازن و پێکەوە مانایەکی نوێ پێک ناهێنن و هەر بەتەنیا مانای خۆیان پاراستووە و جیاوازییان هەیە لەگەڵ وشەی لێکدراو کە لە خوارەوە باسیان دەکرێ.

❊ ❊

وشەی لێکدراو (مرکب)

هەندێ جار دوو یان چەند وشە، کە هەر کامەیان بۆ خۆی واتایەکی هەیە، پێکەوە کۆ دەبنەوە و سەرجەم واتایەکی نوێتر پێک دەهێنن، بەم متوربەبوونە دەڵێن (وشەی لێکدراو). وشەی لێکدراو دەبێ بلکێن بە یەکەوە و نابێ بەجیا بنووسرێن و، بە چەند شێوە پێک دێن:

١. بێ هیچ یارمەتییەک:

جاری وایە "وشەی لێکدراو"، بێ هیچ یارمەتییەک دروست دەبێت و تەنیا وشەکان پێکەوە دەلکێن:

ڕەش + ماڵ = ڕەش ماڵ، کە پێکەوە واتایەکی تر پێک دەهێنن و ئەو کاتە دەبێ پێکەوە بنووسرێن: ڕەشماڵ.

خوێندن + گە = خوێندنگە.
زانست + پەروەر = زانستپەروەر.
پاش + بنەما = پاشبنەما.
کتێب + خانە = کتێبخانە.
مەلە + گە = مەلەگە.

٢. بە یارمەتیی پیتی (و):

جاری وایە "وشەی لێکدراو"، بە یارمەتیی پیتی (و) پێکەوە دەلکێن:

ئاڵ + و + گۆڕ = ئاڵوگۆڕ.
مشت + و + مڕ = مشتومڕ.
ئەلف + و + بێ = ئەلفوبێ.
دەنگ + و + باس = دەنگوباس.

٣. بە یارمەتیی پیتی (ە):

جاری وایە "وشەی لێکدراو"، بە یارمەتیی پیتەبزوێنی (ە) پێکەوە دەلکێن:

بەرد + ە + قارەمان = بەردەقارەمان.
گوڵ + ە + گەنم = گوڵەگەنم.
بەرز + ە + فڕ = بەرزەفڕ.
ئاگر + ە + دیوار = ئاگرەدیوار.

نموونەی تری وشەی لێکدراو:

خۆترنجێنەر، خۆکوژ، بەردباران، کاروبار، ئەلفوبێ، هاتوچۆ، زانستپەروەر، زانستخواز، ئازادیخواز، وڵاتپارێز، سێشەممە، ڕاستەوخۆ، نیشتمانپەروەر، گوڵەگەنم، ڕێنووس، باوکمردوو، یەکگرتوو، ئاڵوگۆڕ، ڕۆژنامەنووس، هەواڵنێر، پەیامنێر، بەرزەفڕ، جەرگبڕ، مناڵپارێز، چەمچەماڵ، بێکەس، جێبەجێ، دەستبەجێ، کانیکەوە، هەڵگورد، تاقبۆستان (تاقۆسان)، ملهوڕ، تەختەکلیل، پاشبنەما، بنکەدراوە (databa)، بەستهێڵ (dash)، ڕوومێز (desktop)، زانیارینامە (encyclopedia)، ئاگرەدیوار.

❊ ❊

پیتی (ت) لە کۆتاییی فرماندا

پیتی (ت) لە کۆتاییی فرماندا هەم دەتوانرێ بنووسرێ و هەمیش دەتوانرێ نەنووسرێت، وەکوو:

(دێ و دەڕوا) یان (دێت و دەڕوات).

(نان دەکا) یان (نان دەکات).

❊ ❊

وشەی بیانی

هەر وشەیەکی بیانی هاتبێتە ناو کوردییەوە دەبێ بە ڕێنووسی کوردی بنووسرێت یان ئەگەر پێویست بوو وەکوو خۆی بنووسرێتەوە دەبێ بخرێتە ناو دوو کەوانەوە.

- ئەڵڵا، قەڵەم، ئەکبەر.
- لە زمانی کوردیدا بە (مذهب) دەڵێن "ڕێباز".

❊ ❊

ئامرازی (تر) و وشەی (تر)

ئامرازی بەراوردکردن (تر، ترین)

دەبێ بلکێن بە وشەکانی پێشیانەوە، وەکوو:

جوان: جوانتر، جوانترین
گەرم: گەرمتر، گەرمترین.

وشەی (تر) بە واتای (دی، دیکە)

وشەی (تر) وشەیەکی سەربەخۆیە و دەبێ بەجیا بنووسرێت:

کابرایەکی تر، شەوێکی تر، نووسەرێکی تر.

❊ ❊

پاشگرەکانی (دا، ڕا، وە، ەوە)

دەبێ بلکێن بە وشەکانی پێشیانەوە، وەکوو:

دا: لە ماڵدا چاوم پێ کەوت.
ڕا: لە کوێڕا هاتی؟
وە: لە کوێوە بۆ کوێ؟
وە: لە هەوەڵەوە بیگێڕەوە.

فرمانی (دا)

وشەی (دا) کە ڕابردووی (دان، داین)ـە جیاوازیی هەیە لەگەڵ پاشگری (دا) و، دەبێ بەجیا بنووسرێت:

لە ماڵدا نامەکەم پێ دا. (نەک پێدا).
لە کوردستاندا لاوان گوێیان لە دوژمن نەدا. (نەک دوژمننەدا، نەک دوژمن نە دا).
بەڵێنم دا سبەی بیبینم. (نەک بەڵێمندا).
ئاخری وەڵامی دایەوە. (نەک وەڵامیدایەوە).

❊ ❊

کێشەی (لە)

(لە)، هەندێ جار سەربەخۆ دەنووسرێت: "شۆڕش لە کوردستاندا گەرمە."

هەندێ جار دەلکێ بە وشەکەی پاشیەوە و وشەیەکی لێکدراو پێک دێنێ: (لەگەڵ with)، (لەسەر on)، (لەژێر under). لەو دۆخانەدا نابێ بە دوو وشە جیا کرێنەوە و بنووسرێ: (لە گەڵ، لە سەر، لە ژێر).

(لە)، هەندێ جار لەگەڵ (ئەوێ) و (ئێرە) کۆ دەبێتەوە و ئەو کاتە، (ـە) و (ئـ) دەقرتێنرێن:

لە ئەوێ = لەوێ.
لە ئێرە = لێرە.

❊ ❊

(بێ) یان (بەبێ)؟

لێرەدا دەمانەوێ بەراوردکارییەک لەگەڵ زمانە ئەورووپییەکاندا بکەین، بۆ ئەو مەبەستە باشترە بە نموونەیەک دەست پێ بکەین:

جیاوازیی (بێکار) لەگەڵ (بێ کار) لە چیدایە؟ لکاندن یان نەلکاندنی (بێ) بە وشەکەی پاشی خۆیەوە بەتەواوی واتای وشەکە دەگۆڕێ:

ئەو پیاوە دوو ساڵ بێکار بوو.

بێ کار ژیان ئەستەمە. دەکرێ ئاواش بینووسینەوە: بەبێ کار ژیان ئەستەمە.

هەر کاتێ ناوێکت هەبوو و خاوەنێتییەکی لێ سەندرابێتەوە (بێ) دەلکێنین بە سەرەتای وشەکەوە:

بێباوک، بێخانوو، بێکەس، بێوڵات، بێنیشتمان، بێپارە، بێتام:

واتە: کەسێ کە باوکی نییە. کەسێ کە خانووی نییە و هتد.

ئەم مەبەستە، لە زمانە ئەوڕووپییەکاندا، زۆر جار بە پاشکۆیەک کە دەلکێ بە وشەکەوە دیاری دەکرێت:

بێخانوو = homeless

بێتام، بێچێژ = tasteless

کە جیاوازیی هەیە لەگەڵ (without):

بێ تۆ ناچم بۆ ئەوێ = you without there I do not go

(بێــ...) = (...less)

(بێ، بەبێ) = (without)

❊ ❊

ئاوەڵکار (قید)

کاتێ وشەیەک چۆنێتیی (کار، فرمان، کردار = فعل)ێک ڕوون کاتەوە پێی دەوترێ ئاوەڵکار (قید). نموونە:

ئاسۆ بەخێرایی قسەی دەکرد. (چۆن قسەی کرد؟ "بەخێرایی")
سۆما بەتووڕەیی وەڵامی دایەوە. (چۆن وەڵامی دایەوە؟ "بەتووڕەیی")
لانە بەئەسپایی هاتەوە. (چۆن هاتەوە؟ "بەئەسپایی).

ئەوەی لێرەدا جێگای سەرنجڕاکێشانە، ئەوەیە کە "بە" دەلکێ بە ئاوەڵناوەکەی پاشیەوە و، نابێ لێک دوور خرێنەوە. نموونەی تر:

بەجوانی، بەشادی، بەبەرزی، بەهێواشی، بەتوندی.

ئەم شێوازە لە زمانی ئینگلیزیدا (ly) دەگرێت و دەلکێ بە ئاوەڵناوەکەوە: (بەسەختی hardly).

خاڵبەندی

نـــــــاوەڕۆک

پێشەکی

لە نووسینی دەقێکدا، سەرەڕای ڕەچاوکردنی کۆمەڵێ یاسا و ڕێسای نووسین، نووسەر دەبێ ڕەچاوی یاساکانی خاڵبەندیش بکات. دەقێ کە خاڵبەندی تێیدا ڕەچاو نەکرابێ، دەبێتە هۆی سەرلێشێواندن لە خوێنەر و، لە ئەنجامیشدا، بەهەڵەتێگەیشتن لە نووسراوەکە.

ئەو نیشانانەی لە خاڵبەندیدا زۆر بەکار دەبرێن بریتین لە:

١. خاڵ، کە بەم شێوەیەیە: (.).
٢. جووتخاڵ، کە بەم شێوەیەیە: (:).
٣. بۆر، کە بەم شێوەیەیە: (،).
٤. خاڵبۆر، کە بەم شێوەیەیە: (؛).
٥. نیشانەی پرس، کە بەم شێوەیەیە: (؟).
٦. نیشانەی سەرسوڕمان، کە بەم شێوەیەیە: (!).
٧. جووت کەوانەی بچووک، کە بەم شێوەیەیە: « ».
٨. جووت کەوانەی گەورە، کە بەم شێوەیەیە: (   ).
٩. هێڵ یان تەقەڵ، کە بەم شێوەیەیە: (ـ).
٠١. سێ خاڵ، کە بەم شێوەیەیە: (...).
١١. بۆشایی.
١٢. هێڵی لار (/)، (\) و پیتی (ر):

❊ ❊

یەکەم: خاڵ (.):

خاڵ لەم شوێنانە دادەنرێت:

١. لە کۆتاییی هەموو ڕستەیەکدا، جگە لە پرس و سەرسوڕمان، وەک:

- نەورۆز یەکەم مانگی کوردییە.
- دوێنێ نامەکەم نووسی.

٢. لە دوای یەکەم، یا یەکەم و دووەم پیتی ناوێک کە پێش ناوهێنانی پاشناوەکەی بکەوێت، وەک:

- ع. شەرەفکەندی.
- م. م. بەدرخان.

٣. بۆ کورتکردنەوەی هەندێ پیشە و نازناو و ڕێکەوت، دوای یەکەم پیت دادەنرێ، وەک:

- پێغەمبەر (د. خ.). (پێغەمبەر درووودی خودای لێ بێ).
- پ. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ. (پرۆفیسۆر عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ).
- د. سۆران. (دوکتۆر سۆران).
- مادەکان ٧٠٠ ساڵ پ. ز. (پێش زایین) سەریان هەڵدا.

٤. دوای سەردێڕ خاڵ دانانرێ، مەگەر لە چەند ڕستە پێک هاتبێت.

٥. هەندێ جاریش لە جیاتیی نیشانەی سەرسوڕمان لە دوای ئەو ڕستانەی دادەنرێ کە داواکارییان
تێدایە، وەکوو:
وەڵامەکانتان بەراورد بکەن.

٦. ئەوڕۆکە کاتێ لە پرۆگرامێکی وەک (Word) بتەوێ دێڕەکانت بە ژمارە دیاری بکەی، خۆی ئۆتۆماتیک پاش
ژمارەکان خاڵ دادەنێ، وەک:
١. مرۆڤ بۆی هەیە بیروڕای خۆی دەربڕێ.
٢. کەس بۆی نییە بیروبۆچوونی کەسێ بخاتە ژێر پرسیارەوە.
٣. هەموو کەسێ مافی یەکسانی هەیە لە کۆمەڵگادا.

سەرنج: خاڵ، دەبێ بلکێنرێ بە وشەکەی پێشیەوە و بۆشاییی هەبێ لەگەڵ وشەی دوایدا.

❊ ❊

دووەم ـ جووتخاڵ (:):

جووتخاڵ لەم شوێنانە دادەنرێت:

١. لە پێش ئاخاوتنێکەوە کە وەک خۆی بگێڕدرێتەوە، یان بگوترێت، وەک:
ئاسۆ وتی: «من خەڵکی کوردستانم.»

٢. لە دوای وشەیەک یان باسێک، کە پێویستی بە تەفسیر و ڕاڤە و لێکدانەوە بێت، وەک:
میرنشینە کوردییەکان بریتی بوون لە: ئەردەڵان، سۆران، بادینان، بابان، هەکاری و بۆتان.

٣. پێش هێنانەوەی نموونە، لە بری: (بۆ وێنە، وەکوو، بۆ نموونە...)، لەم دۆخەدا دەتوانرێت تەقەڵێکیش دوای جووتخاڵەکە دابنرێت، وەکوو:
ئاسمانی ئەدەبی کوردی پڕە لە ئەستێرەی درەوشاوە: نالی، مەحوی، گۆران، هێمن و هتد.

٤. زۆر جار لە نێوان کاتەکانی کاتژمێرێکدا هێمای جووتخاڵ بەکار دەچێ، وەکوو: ١٠:٢٠:٢٢ (کاتژمێر ١٠ و ٢٠ خولەک و ١٢ چرکە).

سەرنج: جووتخاڵ، دەبێ بلکێنرێ بە وشەکەی پێشیەوە و بۆشاییی هەبێ لەگەڵ وشەی دوایدا.

❊ ❊

سێیەم - بۆر (،):

بۆر نیشانەی پشوویەکی کورتە، لەو شوێنە دادەنرێ کە وا لە ڕستەکە بکات ئاسان بخوێنرێتەوە، ڕوون بێت و بەباشی تێ بگەیەنرێ. بۆر، چارەسەرێکی باشە بۆ ڕستەی دووردرێژی پشووبڕ.

وە لەم شوێنانە دادەنرێ:

١. لە دوای ناوی بانگکراوەوە، وەک:
کچینە، هەوڵ بدەن، بە هەوڵدان دەگەنە ئامانج.

٢. لە نێوان جێگر و جێلێگیراودا، وەک:
مەستوورەی کوردستانی، هۆنەر و مێژوونووس، لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا دەژیا.

٣. لەو شوێنانەی کە ژماردن و دووپاتبوونەوەی تێدایە، وەک:

- خوێ، ڕۆن، پیاز و برنج هەموو ئەو شتانەیە کە پێویستن.
- زانیارییەکی باش، باشی هەبوو.

٤. بۆ جیاکردنەوەی وشەی سەرسوڕمان و وشەی بانگلێکراو لە ڕستەدا، وەک:

- ئۆف، چ هەوایەک!
- پێنووسەکەم بدەرێ، ئاسۆ.

٥. بۆ دابڕینی زنجیرە وشەیەک لە یەکتر، کە دوو دوو و پێکەوە بەکار هێنرابن، وەک:
پێشمەرگە بە برسییەتی و تینوویەتی، بە هیلاکی و ماندوویەتی، کۆڵی لێ نادات.

٦. لە دوای گێڕانەوەیەکی ڕاستەوخۆ، بۆ نموونە ئەگەر قسەکەر، قسەیەکی کۆنی خۆی بگێڕێتەوە، وەک:
خۆم وتم، "چێکردنی ماڵپەڕ زۆر ئەستەم نییە."

٧. لە پێش ئامرازی لێکدەری (وە، یا، یان)ەوە، بە مەرجێک نەکەوتبێتە سەرەتای ڕستەوە، وەک:

- **نە تۆ هاتبووی بۆ کۆبوونەوەکە، وە نە ئاراسی هاوڕێت.**
- **یا نامەکە بنووسە، یان پەڕتووکەکە بخوێنەرەوە.**

٨. لە دوای وشەی (بەڵێ، نە و نەخێر)ەوە، وەک:

- **بەڵێ، نامەکەم نارد.**
- **نە، لەو کاتەدا ناتوانم بەشدار بم.**

٩. لە باتیی فرمانێک بۆ ئەوەی دووپات نەبێتەوە، وەک:
من دەچم بۆ سلێمانی و ئەویش، بۆ هەولێر.

١٠. لە ڕستەی لێکدراودا، دەتوانرێت لە بری ئامرازی لێکدەری (و) بەکار بهێنرێت، وەک:
شنۆ ویستی بچێ بۆ شایی، جلی لەبەر کرد، خۆی ڕازاندەوە، تەلەفۆنی لە هاوڕێکانی کرد، یەکیان گرت، خۆیان گەیاندە شاییەکە.

١١. دەتوانرێ لە بری (کە)ی لێکدەر لە ڕستەدا بەکار بهێنرێت، وەک:

- **پێم خۆشە، پێکەوە بچین بۆ سینەما.**
- **سوپاست لێ دەکەم، سەرت لێ دام.**

سەرنج: بۆر، دەبێ بلکێنرێ بە وشەکەی پێشیەوە و بۆشاییی هەبێ لەگەڵ وشەی دوایدا.

❊ ❊

چوارەم ـ خاڵبۆر (:):

خاڵبۆر بۆ وچانگرتنێکی درێژتر لە بۆری سادە، بەکار دەهێنرێت. زۆر جار، لەو ڕستانەی کە زۆر لێک نزیکن لە باتیی خاڵ دادەنرێ، وەک:
لەم ساڵانەی دواییەدا، کوردێکی زۆر پەرِیوەی هەندەران بوون؛ کوردەکان دەتوانن سوودێکی زۆر بە گەلەکەیان بگەیەنن.

❊ ❊

پێنجەم ـ نیشانەی پرس (؟):

نیشانەی پرس، دەخرێتە کۆتاییی ئەو ڕستانەی کە پرسیاریان تێدایە، وەک:
١. پێنووسەکەت چی لێ کرد؟
٢. ئایا دەزانی یەکەم ڕۆژنامەی کوردی چ ساڵی دەر چوو؟

❊ ❊

شەشەم ـ نیشانەی سەرسوڕمان (!):

ئەم نیشانەیە هەم بۆ سەرسوڕمانە، هەم بۆ ئەمرکردن یان داواکردنە.

١. لە کۆتاییی ئەو وشانە، یان ئەو ڕستانەی کە سەرسوڕمان، یان پەژارەیی، یان هەستێکی دەروونیی تێدایە، بەکار دەهێنرێت، وەک:

- چ هەستێکی بەسۆزا!
- چەند دەنگت خۆشە!
- ئای! ئەوە لێرەیت!
- ئۆخەی! ئاڵای کورد هەڵکرا.
- ئای لەو مانگە! چ جوانە!

٢. هەندێ جار لە کۆتاییی ئەو ڕستانەی کە فرمانپێدان یان داواکردنیان تێدایە، بەکار دەبرێ، وەک:

- بڕۆ دەرەوە!
- دەرگاکە داخە!
- بەجێم مەهێڵە!

❊ ❊

حەوتەم ـ جووت کەوانەی بچووک « »:

هەندێ جاریش هێمای " " لە جیاتیی جووت کەوانەی بچووک بەکار دەبەن و، لەم شوێنانە بەکار دەبرێ:

١. کاتێ بمانەوێ گرنگیی تایبەتی بدەین بە وشەیەک، یان دەستەواژەیەک، یان ڕستەیەک، دەیخەینە ناو ئەو هێمایانەوە،   وەکوو:

- زانایان «زمان» بە کۆڵەکەی نەتەوە دادەنێن.
- من "مێژوو" بە چرای تاریکستانی داهاتوو دەزانم.
- کاتێ بتوانین «ئەلفبێ جۆربەجۆرە کوردییەکان» بکەین بە «یەک ئەلفبێ»، ئەو کاتە گەلێ کێشەمان چارەسەر دەبێت.

٢. وتەیەک کە ڕاستەوخۆ دەگێڕدرێتەوە و ناشکێنرێت و دەستکاری ناکرێ، دەخرێتە ئەو ناوەوە، وەک:

- پیاوە گەنجەکە وتی: "ڕاست دەکەی، ئێمە یارمەتیت دەدەین، من ڕابین هوودم."
- قازی موحەممەد، چاونەترس ڕووی تێ کردن: «ئێوە ئەمڕۆ قازی موحەممەدێک دەکوژن، سبەینێ لە هەر دڵۆپە خوێنێکی من، سەدان قازی موحەممەدی تر سەر هەڵدەدەن.»

سەرنج: ئەگەر ڕستەکە بە خاڵ، بۆر، هێمای پرسیار، هێمای سەرسوڕمان و هتد کۆتاییی هات، ئەوانەش دەخرێنە ناو کەوانەکانەوە.

❊ ❊

هەشتەم ـ جووتە کەوانەی گەورە (   ):

جووت کەوانەی گەورە بە چەند مەبەستێک بەکار دەچێ:

١. وشەیەک، یان ڕستەیەک دەخرێتە نێوانی، کە واتایەکی تایبەتیی تری هەبێت، وەک:

- **پیرەمێرد (حاجی تۆفیق) لە وەرگێڕانی هۆنراوەدا، دەستێکی باڵای هەبوو.**
- **شاری سلێمانی (کە کەوتۆتە دامێنی چیای ئەزمەڕ) سلێمان پاشای بابان بنیادی ناوە.**

٢. وشەی بێگانە، وەک:

- **ئاگرەدیوار (firewall) پێش بە خۆترنجێنەران دەگرێ بۆ ناو کۆمپیوتەرەکەت.**
- **میری (حکومت) فرمانی کاولکردنی ناوچەکەی زوو دەرکردبوو.**
- **بۆ نووسین بە کوردی پێویستە تەختەکلیل (keyboard)ێکی کوردی دامەزرێنی.**

٣. ساڵی دەستپێک و کۆتاییی ڕووداوێ، یان ساڵی لەدایکبوون و کۆچکردنی کەسێ، وەک:

- **سنووری دەوڵەتی حەسنەوی (٩٤١ ـ ١٠١٤) کە پارە و پوولیشیان هەڵکەندبوو، هەمەدان، مەهاباد، کرماشان و شارەزوور بوو.**
- **حەمە پاشا (١٧٨٣ ـ ١٨٤٦)، کە بە پاشای کۆرە بەناوبانگە، توانیی لە ساڵی ١٨٢٠دا سەربەخۆییی کوردستان لە ڕەواندز ڕاگەیەنێ.**

تێبینی: کەوان کە دادەخرێ نابێ بکلێنرێ بە وشەکەی پاشیەوە، بەڵام ئەگەر وشەکە هێشتا تەواو نەبوو دەبێ بلکێت بە کەوانەوە، وەک:

- ئەمساڵ (حج)ێکی کرد.
- وشەی (file)یان لە کوردیدا کرد بە «پەڕگە».

سەرنج: وشەکانی ناو کەوانەکان نابێ لەگەڵ کەوانەکاندا بۆشاییان هەبێ.

❊ ❊

نۆیەم ـ هێڵ یان تەقەڵ (ـــ):

ئەم نیشانەیە لەم شوێنانەدا بەکار دەهێنرێت:

١. بۆ جیاکردنەوەی دوو کەسی گفتوگۆکەر، بۆ ئەوەی هێندە نەنووسرێ "وتی"، وەک:
سۆز ڕووی کردە ئاکۆ و وتی:
ـ ئاکۆ، گوێت لە سەربازەکانە؟
ـ بەڵێ، دیارە هەر بە دوامان دەگەڕێن.
ـ تۆ بڵێی ﺑﻤاندۆزنەوە؟
ـ خەمت نەبێ، ناتوانن.
ـ ئەگەر کوژرام، دڵنیا بە لە گۆڕیشا هەر خۆشم دەوێی.

٢. دەتوانرێ لە بری ئەو کەوانە گەورەیە بەکار بهێنرێ کە لە خاڵی یەکەمی جووتە کەوانەی گەورەدا باسمان کرد، وەک:

- پیرەمێرد ـ حاجی تۆفیق ـ لە وەرگێڕانی هۆنراوەدا، دەستێکی باڵای هەبوو.
- دەتوانی هەرچەندە میوە ـ جگە لە مۆز ـ پێت خۆشە، بخۆی و، سەرەڕای ئەوەش کێشەکەت دابەزێ.

٣. له نێوان ژماره و ژمێرراودا، ئەگەر کەوتە سەرەتای ڕستەوە، هەر چەند دەکرێ خاڵیش دابنرێ، وەک:
هەندێ لە مەرجەکانی بڵاوبوونەوەی بابەت بریتین لە:

١ـ بابەتەکە دەبێ سوودگەیەنەر بێت.
٢ـ ڕەچاوکردنی ڕێنووسی کوردی.
٣ـ ڕەچاوکردنی خاڵبەندی.
٤ـ سەرچاوەکان دەبێ دیاری کرێن.

وەک وتمان دەشکرێ خاڵ دانێین:
١. بابەتەکە دەبێ سوودگەیەنەر بێت.
٢. ڕەچاوکردنی ڕێنووسی کوردی.
٣. ڕەچاوکردنی خاڵبەندی.

٤. لە کۆتاییی دێڕێکدا ئەگەر هەموو وشەکە جێی نەبووەوە و ویستت بەشێک لە وشەکە هەر لەو دێڕە بنووسی تەقەڵ دادەنێی، وەک:
.... ڕێباـــ
زەکان ....

تێبینی: لەم شوێنانە تەقەڵەکە بێ بۆشایی دەنووسرێ:

- **کاتی ئاوەڵابوون: ١٢ـ١٦.**
- **لە هەفتەیەکدا ٧ـ٨ میل ڕا دەکات.**

❊ ❊

دەیەم ـ سێ خاڵ (...):

ئەم «سێ خاڵ»ە لە بری وشە، یان ڕستە، کە قرتێنراوە، بە مەبەستی کورتکردنەوە، بەکار دەبرێ، وەک:

- من سنە، کرماشان، مەهاباد، سلێمانی، کەرکووک و ...م چاو پێ کەوتووە.
- لە کوردستاندا نەوت، ئاسن، زێڕ، زیو، گۆگرد و ... دەست دەکەوێ.
- بیستووتە ...؟
- فریام کەون! فریام کەون! فر...

سەرنج: ئەگەر لە نیوەی وشەکەدا پێویست بە "سێ خاڵ" هەبوو ئەوە دەلکێ بە وشەکەوە ئەگینا دەبێ سەربەخۆ بنووسرێ.

❊ ❊

یانزەیەم ـ بۆشایی (space):

بە مەودای نێوان دوو وشەی سەربەخۆ دەڵێن «بۆشایی». ئەمە زیاتر لە نووسین بە کۆمپیۆتەر و کەرەستەی نووسین زۆر گرنگە. سەیری ئەم نموونەیە بکەن:

(ئاڵای شەکاوە ـ ئاڵایشەکاوە)

لە یەکەمدا بۆشایی هەیە، لە دووەمدا بۆشایی نییە. دیارە ئەوەی یەکەم ڕاستە.

یان هەندێ جار لەو شوێنانەی کە پێویست بە «بۆشایی» ناکات، بۆشایی دادەنێن، وەکوو: "لە گە ڵ" کە دەبێ بنووسرێ "لەگەڵ".

نووسەر دەبێ بزانێ لە چ شوێنێکدا "بۆشایی" پێویستە، یان پێویست نییە، ئەگینا وشەکان واتای هەڵە دەدەنە دەستەوە و تێگەیشتنیان قورس دەبێت.

سەیری چەند نموونەیەک بکەن:

- **(باسکرا) دەبێ بۆشاییی هەبێ: (باس کرا).**
- **(وامەکە) دەبێ بۆشاییی هەبێ: (وا مەکە).**
- **(جێیهێشت) دەبێ بۆشاییی هەبێ: (جێی هێشت).**
- **(خۆشمدەوێی) دەبێ بۆشاییی هەبێ: (خۆشم دەوێی).**

تێبینی: (و)ی پەیوەندی، وشەیەکی سەربەخۆیە و دەبێ هەموو کاتێ لەگەڵ وشەکانی پێش و پاشیەوە بۆشاییی هەبێت:

- **(کرێکارو وەرزێر) دەبێ بۆشاییی هەبێ: (کرێکار و وەرزێر).**
- **(گرو تین) دەبێ بۆشاییی هەبێ: (گڕ و تین).**

وشەی لێکدراو نابێ بۆشاییی هەبێ، وەک:

- **(خۆل کێش) نابێ بۆشاییی هەبێ: (خۆڵکێش).**
- **(وێنە کێش) نابێ بۆشاییی هەبێ: (وێنەکێش).**
- **(سکاڵا نووس) نابێ بۆشاییی هەبێ: (سکاڵانووس).**
- **(لە گەڵ) نابێ بۆشاییی هەبێ: (لەگەڵ).**
- **(جێ ژوان) نابێ بۆشاییی هەبێ: (جێژوان).**
- **(باوک مردوو) نابێ بۆشاییی هەبێ: (باوکمردوو).**

لەم هۆنراوەیەی مامۆستا هێمندا، دەبینن کە دانانی بۆشایی لە (کەماڵ)دا چەندە ماناکە دەگۆڕێ:

کەماڵت بێ کەماڵت بۆ چییە لەو شارە وێرانە؟
کەماڵی دەوڵەمەندی دی، گوڵم نەیویست کەماڵی من
کە دیارە دەبێ ئاوا بنووسرێ:
کە ماڵت بێ، کەماڵت بۆ چییە لەو شارە وێرانە؟
کە ماڵی دەوڵەمەندی دی، گوڵم نەیویست کەماڵی من

❊ ❊

دوازدەیەم ـ هێڵی لار (/)، (\) و پیتی (ر):

١. بۆ نووسینی ڕێکەوت کە بە ژمارە دەنووسرێ، کەڵک لە هێڵی لاری (/) وەردەگرین، وەک: شاری کەرکووک لە ٢٠٠٣/٤/١٠ ڕزگار کرا.

٢. بۆ نووسینی «دابەشکردن» لە ناو دەقێک کە پیتی تێدا بەکار چووە، کەڵک لە هێڵی لاری (\)
وەردەگرین، وەک: خێراییی تێشک (٣٠٠ هەزار کم\چرکە)دایە.

٣. پیتی (ر) لە ناو ژمارەدا لە جیاتیی (ممیز) بەکار دەچێ، وەک:

- ٣٢ر٠
- ٤٨ر١٢

ڕەچاوکردنی خاڵبەندی دەبێتە هۆی ئەوەی کە نووسەر مەبەستەکەی بەباشی بگەیەنێتە خوێنەر و، خوێنەریش بە هەڵە لە مەبەستەکە تێ نەگات.

ئامادەکردنی بەشێوەی پەرتووک (PDF): سەرچیا خورشید بەنۆکەیی

www.facebook.com/SarchiaKhursheed
www.google.com/+SarchiaKhursheed

2014